

Variácie v sémantickom trojuholníku

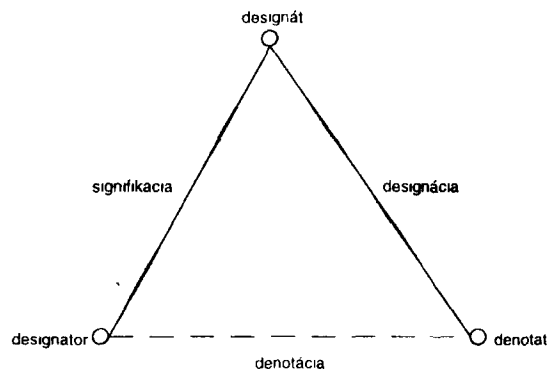
Lujza Urbancová

Fakulta humanitných vied UMB Banská Bystrica

Dynamika slovnej zásoby každého jazyka spočíva v schopnosti vyvíjať sa, obohacovať, rozširovať, ale aj strácať určité prvky a budovať nové vzťahy. Jazyk rýchle reaguje na nové javy skutočnosti. V našom príspevku sa budeme bližšie zaoberať polysémiou a homonymiou z teoretickej aj praktickej stránky.

Vzťah medzi predmetom (vecou, objektom, denotátom) a slovom (formou, designátorom) sa najčastejšie vyjadruje sémantickým trojuholníkom, do ktorého ako tretia zložka vstupuje význam (zmysel, pojem, designát).

Medzi denotátom a designátom je kauzálny, kognitívny vzťah – designácia. Designát a designátor vstupujú do vzťahu signifikácie, vyjadrenia zmyslu. Nepriamy príčinný vzťah medzi designátorom a označovaným javom je denotácia.

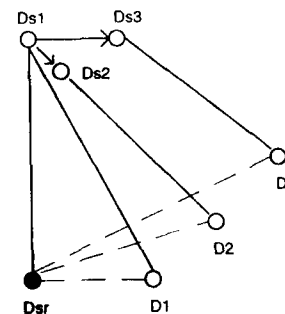

Tento model nám poslúži ako východiskový bod pri skúmaní polysémie a homonymie.

Polysémia je jav, pri ktorom sa jedným jazykovým prostriedkom pomenúvajú viaceré myšlienkové obsahy. Významy toho istého slova sú spojené rozličnými vzťahmi a tvoria istú sémantickú štruktúru (Encyklopédia jazykovedy, 1993, s. 329).

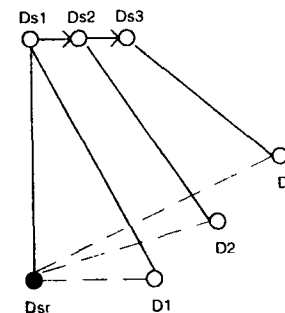
Pri polysémii uvažujeme o viacerých denotáciách a designáciách, ale vzťah signifikácie je jediný – medzi designátorom a designátom základového slova. Sémantický trojuholník môže mať takéto podoby:

a) radiálna polysémia

Ds1 – hlava – časť ľudského tela
Ds2 – hlava – časť sústruhu
Ds3 – kapustná hlava

b) reťazová polysémia

Ds1 – koruna – časť stromu
Ds2 – koruna – kráľovská ozdoba hlavy
Ds3 – koruna – platidlo

c) radiálno-reťazová polysémia

